

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ КАПІТАЛІСТИЧНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ластовенко М. Г. (*Одеський державний економічний університет,
м. Одеса, Україна*)

В умовах системної світової кризи питання циклічного розвитку капіталістичного суспільного виробництва (криза, депресія, пожвавлення, підйом) стало ще актуальнішим. Протиірччя між суспільним виробництвом і капіталістичним привласненням на поверхні суспільних процесів виступає як антагонізм між двома класами: класом найманих робітників і класом підприємців. В умовах товарного виробництва, коли кожен виробник є абсолютно відокремленим, суспільний зв'язок між ними здійснюється через обмін їх продуктів, через обіг. Продукти набувають економічної форми у вигляді товарів, а з товарного обігу з'являється специфічний товар — гроші. Гроші виступають як результат, продукт розвиненого товарного обігу. У суспільстві, де панує товарне виробництво і товарний обіг, виробники втрачають владу над своїми власними суспільними відносинами. Кожен виробник сам на сам, на свій розсуд і ризик, випадково задовольняє свої потреби в обміні через наявні в нього засоби виробництва. Ніхто не знає, скільки з'явиться на ринку того товару, який він виробляє. Невідомо в якій кількості цей товар взагалі може знайти споживача, ніхто не знає, чи існує дійсна потреба у виробленому товарі, чи окупляться витрати його виробництва. Отже, у суспільному виробництві, яке здійснюється в товарній формі, панує анархія. Але внутрішні іманентні економічні закони товарного виробництва і обігу (закон вартості, закон грошового обігу, закон зниження середньої норми прибутку, закон попиту та пропозиції, закон ціни виробництва і т. ін.) прокладають собі шлях всупереч анархії, у самій цій анархії і через цю анархію. Економічні закони товарного виробництва проявляються лише в одній формі суспільного зв'язку, яка збереглася, — в обміні товарів. Вони впливають на окремих виробників як примусові закони конкуренції у вигляді економічних інтересів. Незважаючи на те, чи знають про ці закони виробники, чи ні, економічні закони прокладають собі шлях поза свідомістю виробників, проти виробників. Продукти, товари, гроші панують над виробниками.

Обмеженість товарного обігу, ринку, нерозвиненість товарного способу виробництва, місцева замкнутість стосовно зовнішнього світу

давали стабільність натуральному способу виробництва. До того ж виробництво здебільшого було спрямоване на задоволення потреб самого виробника та його сім'ї. У тих випадках, коли у середньовічному суспільстві існували відносини особистої залежності, виробництво задовольняло також потреби феодала і його світи.

У сучасних умовах розвитку капіталістичного способу виробництва велика промисловість і розвинений світовий ринок зробили боротьбу між місцевими окремими виробниками вторинною, місцеві сутички розрослися до розмірів боротьби між транснаціональними корпораціями, між націями. Торгові війни і боротьба за ринки збуту стали характерними рисами сучасного капіталу. Боротьба за монополію природніх або штучно створених умов виробництва здійснюється із завзятою запеклістю і цинізмом. Протиірччя між суспільним виробництвом і капіталістичним привласненням відновлюється як протилежність між організацією виробництва на окремих фірмах і анархією виробництва у суспільстві та світі взагалі. Циклічні коливання капіталістичної економіки є притаманними капіталістичній формі суспільного відтворення. Кризи час від часу показують неспроможність капіталу до подальшого управління сучасними суспільними продуктивними силами. Сучасні продуктивні сили суспільства настійно вимагають заміни суспільної анархії у виробництві суспільно планомірним регулюванням виробництва.

Специфіка суспільного капіталістичного виробництва в Україні полягає в тому, що більше 60% ВВП експортується у вигляді сировинних ресурсів (метал та металопрокат, продукти нафтохімічної промисловості, сільського господарства тощо). Це говорить про залежність структури економіки України від потреб світового ринку. Економіка України не зможе вийти з кризи до того часу, поки не закінчиться світова криза.

Для подолання кризи в Україні необхідно:

1. Припинити приватизацію великих промислових підприємств, які є основою суспільного виробництва;
2. Не допустити вільний продаж землі сільськогосподарського призначення;
3. Створити державний комітет з індикативного планування суспільного виробництва на 3, 6, 9, 12, 15, 18 і т.д. років;
4. Удосконалити спосіб управління суспільним виробництвом у напрямку створення асоціацій виробників у вигляді кооперативів, акціонерних товариств, концернів, державних підприємств.

Парадигма діалектичного дослідження циклічного розвитку капіталістичного способу виробництва виступає у такій послідовності: природа, суспільство, суспільна свідомість.